

E
NE PŘÍLIŠ DOSTATEČNĚ ROZPRACOVANÁ TEORIE MOFFITOVÉ A PŘEVEDENÍ JEJÍCH
KLÍČOVÝCH ÚVAH DO JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ ZKOUMÁNÍ A JIM ODPOVÍDAJÍCÍCH
PRACOVNÍCH OTÁZEK, V ZÁVĚRU ABSENTUJÍ ODKAZY NA DALŠÍ JINÉ VHODNÉ TEORIE
A JEJICH VYSVĚTLENÍ

KRIMINALITA MLADISTVÝCH KDE? PERSPEKTIVOU VÝVOJOVÉ TEORIE ANTISOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ

SOCIÁLNÍ DEVIACE PRO SPR (SPR 209)

Aneta Kuncová

427320, psychologie – sociální práce

Fakulta sociálních studií MU, 2015

Úvod

Cílem mé práce je využití a zhodnocení vhodnosti vývojové teorie antisociálního chování Terrie E. Moffittové v Jihomoravském kraji PROČ?. Daného cíle dosáhneme v následujících kapitolách, které se věnují postupně problematice kriminality mladistvých, kde šířeji nastiňuji základní informace o daném fenoménu, dále samotné teorii T. E. Moffittové, další kapitola je věnovaná tematické indikátorů umožňujících testovat platnost výše uvedené teorie na vybraný sociálně deviantní jev, pak jejich samotná aplikace. V závěru své práce kriticky zhodnotím, k čemu jsem dospěla.

1. Kriminalita mladistvých v Jihomoravském kraji

V následujících odstavcích lehce nastíním důvody potřebnosti zabývání se danou cílovou skupinou, dále se budu stručně věnovat vymezení pojmů, jejichž porozumění je nezbytné pro zabývání se danou tematikou, a v neposlední řadě také zmíním specifika kriminality mladistvých.

Ve své práci se budu zabývat delikventními mladistvými JAKÉHO TYPU DELIKVENCE? v Jihomoravském kraji. Dané sociálně deviantní jednání jsem si vybrala na základě mého osobního zájmu o danou cílovou skupinu, v potaz jsem při výběru také brala dostupnost statistik o tomto jevu. Tyto důvody výběru však nic nemění na faktu, že je tato tematika nejenom zajímavá, ale také důležitá. Kriminální chování dospívajících je stále významným problémem dnešní doby. Jedná se o problematiku, jejíž charakter je dynamický, neboť se v kontextu doby a vyvíjejících se technologií a s nimi postupně se měnícími životními hodnotami a změnou životního stylu plynule přetváří, proto ji ani nemůžeme jednoduše vyřešit, nicméně se domnívám, že prostřednictvím lepšího pochopení a porozumění stále většímu množství okolností, které mají vliv na delikventní chování mladistvých, se nám může podařit problém lépe

uchopit, což by v ideálním případě mohlo vést k nacházení účinnějších způsobu jeho eliminování.

Lokalitu jsem pak vybrala se zřetelem na místo mého bydliště a v závislosti na možnostech získání dat, neboť statistické údaje o kriminalitě poskytuje na svých stránkách Policie ČR, která ale uvádí pouze statistiky o krajích, nikoliv o jednotlivých městech. Respektive poskytuje i informace o městech, zde už však bohužel nezahrnuje informace o tom, jaké množství trestných činů spáchali z celkového počtu mladiství a nezletilí. Z těchto důvodů jsem se zaměřila na celý Jihomoravský kraj, místo toho, abych se zabývala jen jedním městem.

Prvním pojmem, který se objevuje už v názvu této práce, je kriminalita. Kriminalita je takové jednání, které porušuje právní předpisy (trestné činy a přestupky). S kriminalitou souvisí také delikvence, což je širším pojem než kriminalita, neboť kromě porušování právních norem jím označujeme také jednání porušující společenské normy. Delikvence označuje činnost porušující sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků (Matoušek, 2011). Antisociálním chováním rozumíme protisociální jednání zahrnující veškerou trestnou činnost (např. krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy). Delikvence je často používána v kontextu méně závažného provinění se dětí a mladistvých, přičemž jeho důsledkem jedinec nemusí nutně nést právní následky, zatímco za kriminální jednání považujeme zejména páchaní vážnějších trestných činů dospělými lidmi (Novotný, 2006). Podle Zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže jsou pak za mladistvé bráni jedinci ve věku mezi 15 a 18 lety.

Pro páchaní trestných činů mladistvými je charakteristické, že je páchají častěji ve skupině než jako jednotlivci (Dishion & Dodge, 2005), což může být dáno tím, že v některých adolescentních partách je na delikvenci pohlíženo jako na činnost hodnou ocenění a podpory, tedy jedince k takovému jednání podporují (Dishion, McCord, & Poulin, 1999). Dále je typické, že většinu trestných činů páchají adolescenti spontánně, což je dáno zejména tím, že u této věkové skupiny převládají emotivní motivy spíše než motivy rozumové (Kriminalita a delikvence, 2008).

CHYBÍ TU ZDELA JEDNOTLIVÉ TYPY TRESTNÝCH ČINŮ SPÁCHANÝCH V DANÉM ČASOVÉM OBDOBÍ MLADISTVÝMI

2. Teorie kontinuálního jednání nebo jeho změny (Vývojová teorie antisociálního chování T. E. Moffitové)

Vybraná teorie se řadí mezi teorie vývojové kriminologie společně s teorií trvalé delikvence a teorií dočasné delikvence. S touto provokativní teorií přišla T. E. Moffitová, která dává do souvislosti věk a páchaní kriminální činnosti, delikvenci. Podle autorky existují dva typy delikvence, a to typ, který autorka označuje jako adolescence-limited delinquency (dále jen ALDs), a typ druhý, life-course-persistent delinquency (LCPDs). První typ (ALDs) označuje ty **jedince, kteří nevykazují žádné problémy v dětství**, jen pár z nich je zapojeno do trestné činnosti i v dospělosti. Jedinci páchají občasnou trestnou činnost přibližně jen mezi 12. a 25. rokem, většinou se jedná o vandalismus, krádeže a užívání ilegálních drog. U druhého typu delikventů (LCPDs) nachází původ problémů v **neuropsychologickém deficitu**, který je zřejmý už z problémového temperamentu v dětství, často společně s ADHD a poruchami učení. V adolescenci tyto děti s kombinací neurologického deficitu a vysoce rizikového prostředí jsou náchylnější k zapojení se do kriminální činnosti a mají sklon pokračovat v kriminální činnosti i v dospělosti (Moffitt, 1993).

NE PŘÍLIŠ HLUBOKÝ ROZBOR MOFFITOVÉ TEORIE... JAK SE KONKRÉTNĚ PROJEVUJÍ OBA TYPY JEDINCŮ

Pro svou práci jsem si vybrala právě tuto teorii, neboť je přímo spjata s výše uvedenou problematikou kriminality adolescentů. Z delikvence adolescentů přímo vychází, navíc se mi jeví jako důležité právě toto zjištění, které staví na tom, že mezi delikventy můžeme najít jak jedince, u nichž tendence k delikventnímu chování časem ustupují, tak ty, u nichž naopak setrvávají i do pozdějšího věku.

3. Indikátory, jež umožňují testovat platnost vývojové teorie antisociálního chování na kriminalitu mladistvých

V následujících odstavcích se pokusím aplikovat vývojovou teorii T. E. Moffittové a na jejím základě najít indikátory, tedy operacionalizovat poznatky této teorie. Jako indikátory, jejichž pomocí budu testovat platnost vybrané teorie na kriminalitu adolescentů, jsem si zvolila charakter trestných činů (viz níže) a věk pachatelů. S přihlédnutím k přístupu ke statistickým informacím do své práce nezahrnuji ty indikátory, které by o dané problematice vypovídaly mnohem více, ale bohužel tyto data nejsou přístupná, pakliže vůbec nějaká existují. Pro práci by se totiž

nejvíce hodily výsledky longitudinálních panelových výzkumů sledující vývoj kriminálního chování konkrétních (stejných) jedinců. Ty bohužel v našem prostředí k dispozici nejsou.

3.1 Jednotlivé indikátory

Co se charakteru kriminálních činů mladistvých týká, tak by na základě uvedené teorie měly převažovat skutky mladistvých nad skutky dětí, prvním indikátorem je tedy **věk**. Jako další indikátor jsem si na základě srovnání kriminality v Jihomoravském kraji a Středočeském kraji určila **počet spáchaných trestných činů CO TÍM ZJISTÍTE?**. Podle výše uvedené teorie totiž předpokladem pro (LCPDs) je kromě neuropsychického deficitu **JAK TEN ZJIŠŤUJETE?**, také kriminální prostředí. Vybrala jsem právě tyto dva kraje, neboť mají přibližně stejný počet obyvatel. Dále podle teorie T. E. Moffittové mají adolescenti (ALDs i LCPDs) sklon páchat spíše méně závažné trestné činy, mezi něž patří spíše nejdřív záškoláctví, krádeže, prodej drog, později i třeba znásilnění (Moffitt, 1993). Na základě toho jsem si jako další indikátor zvolila **charakter trestných činů**, v případě adolescentů očekávám tedy více krádeží a trestných činů méně závažného charakteru než u delikventů dospělých.

4. Aplikace indikátorů na skupinu adolescentních delikventů v Jihomoravském kraji

Aplikaci indikátorů budu rozebírat na základě níže uvedených tabulek (tabulky č. 1 a 2). Tabulky jsou vytvořeny z dat o kriminalitě za rok 2014, která jsou dostupná na stránkách Policie ČR.

Co se věku týká, je z tabulky č. 1 patrné, že mladiství se dopouštějí trestné činnosti více než nezletilí. Mladiství se dopouštějí hlavně krádeží a vloupání, o něco méně se pak dopouštějí násilných trestných činů a „ostatních kriminálních činů“, kam patří například maření výkonu úředního rozhodnutí, nedovolená výroba a distribuce drog, výtržnosti, sprejství a další. Teorii T. E. Moffittové by tak potvrdil i ten fakt,

že srovnáme-li v Jihomoravském kraji podíl krádeží vloupáním a krádeží prostých, pak u mladistvých převažují krádeže vloupáním, zatímco u nezletilých to jsou krádeže prosté. Na druhou stranu totéž nepotvrzují údaje ze Středočeského kraje.

Zaměříme-li se na tabulku č. 2, kde jsou i data kriminality ze Středočeského kraje, zjistíme, že zde je charakter trendu v páchání kriminality u nezletilých trochu odlišný. Což si vysvětlují zejména latencí kriminality u dětí a mladistvých, takže výsledky mohou být dosti zkreslené.

Srovnáme-li pak povahu trestných činů s přihlédnutím k věku v Jihomoravském (JM) a Středočeském kraji (StČ) za rok 2014, zjistíme, že zatímco v JM kraji je kriminalita obecně o něco menší než v StČ kraji a stejně tak je zde méně trestných činů spáchaných nezletilými, tak je zde více delikventních mladistvých. Je zapotřebí vzít v potaz, že Středočeský kraj měl v téže roce 1 315 299 obyvatel, zatímco Jihomoravský kraj 1 172 853 (Český statistický úřad). Tento jev si na základě teorie T. E. Moffittové můžeme vysvětlit tak, že (pokud tedy výsledky nejsou jen velmi zkreslené), je v Jihomoravském kraji více delikventů ALDs než v Jihočeském kraji, na což se dá dojít úvahou, že ačkoliv je zde (v JM kraji) celková kriminalita menší, a to u dospělých i dětí, tak je větší poměr delikventních adolescentů proti StČ kraji (viz tabulka č. 2). To, že je v JM kraji více kriminálních činů spáchaných adolescenty, aniž by přitom zde bylo celkově spácháno více kriminálních činů, by pak mohlo být tím, že ve StČ je obecně větší kriminalita a tedy děti se v tomto kraji rodí do prostředí s výskytem větší množství kriminality, což je jeden z předpokladů pro vznik LCPDs.

	Vraždy	Násilné činy	Mravnostní činy	Krádeže vloupáním	Krádeže prosté	Ostatní kriminální činy
Nezletilí (1- 14 let)	0	26	11	15	36	19
Mladiství (15 - 17let)	1	60	21	130	100	68

Tabulka č. 1

	Vraždy	Násilné činy	Mravnostní činy	Krádeže vloupáním	Krádeže prosté	Ostatní kriminální činy	Celková kriminalita
JM	20	1682	239	4138	9045	2912	27 109

(celkem)							
JM (mladiství)	1	60	21	130	100	68	421
JM (nezletilí)	0	26	11	15	36	19	124
StČ (celkem)	14	1686	191	6847	9645	3755	31 118
StČ (mladiství)	0	48	18	54	62	49	277
StČ (děti)	0	27	11	16	11	45	127

Tabulka č. 2

5. Úskalí aplikace teorie T. E. Moffittové k vysvětlení kriminality mladistvých v Jihomoravském kraji

V této kapitole se budu věnovat kritickému zhodnocení aplikace dané teorie a rovněž navrhu nějaká doporučení pro další práce tohoto typu.

Vybrala jsem si teorii, ke které je obtížné najít potřebná data. S daty je obecně také problém v tom, že je potřeba brát v úvahu fakt, že existuje velké množství latentní kriminality mládeže (Crháková, 2014). Z mého pohledu se jako základní slabina jeví fakt, že vývojová teorie T. E. Moffittové nebere v potaz ty jedince, kteří začali páchat kriminální činnost až v dospělosti, ačkoliv měli příležitost i v mladším věku. Byť je autorčina teorie v mnohém přínosná a bezpochyby zajímavá, doporučovala bych brát v potaz i teorie další, přičemž bych se neomezovala pouze na teorie vývojové, nýbrž například i teorii napětí, z ní pak konkrétně práci A. Cohena, či teorii sociální kontroly, především pak teorii sociálních vazeb T. Hirschiho. Cohenovu práci bych viděla jako vhodnou k tomuto tématu kvůli její zaměřenosti na vrstevnické prostředí jedince, které jej může k různým kriminálním činům ponoukat. T. Hirschiho teorii bych si vybrala pro její spojitost s tématem adolescentů a delikvence. Navíc bere v potaz i okolí jedinců – rodinné prostředí, školní prostředí, vliv učitelů a jiných autorit apod.

6. Závěr

Ve své práci jsem se věnovala problematice kriminálního jednání optikou vývojové teorie antisociálního chování T. E. Moffittové. Došla jsem k závěrům, že pro vysvětlení kriminality mladistvých v Jihomoravském kraji může být užitečná, ale rozhodně si nemyslím, že by bylo vhodné zůstat jen u této jedné teorie, neboť na daný jev má vliv spousta dalších proměnných, které jedna teorie jen těžko poskytne, ale které je potřeba brát v úvahu, abychom příčiny jevu mohli postihnout komplexněji. Ve své práci jsem narazila na několik překážek, které ztěžovali interpretaci jevu pomocí vybrané teorie, zejména to, že nejsou přístupná data o kriminalitě v určitém městě v takové podrobnosti, jakou bych potřebovala. Tento problém jsem se pokusila vyřešit tak, že jsem se nezaměřila na konkrétní město, nýbrž celý kraj. Jako další problém vnímám zkreslenost dat, jež je daná latentní kriminalitou mladistvých. Je tedy zapotřebí brát tento fakt na vědomí a výsledky s určitou rezervou.

7. Zdroje

CRHÁKOVÁ, Monika. Dětská delikvence, právo a psychologie (aktuální právně aplikační otázky) [online]. 2014 [cit. 2015-05-06]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Karin Brzobohatá. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/390493/pravf_b/>.

ČSÚ Český statistický úřad: Nejnovější údaje o kraji [online]. c2009, aktualizováno dne: 18.03.2015 [cit. 9. 5. 2015]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/xb>

DISHION, Thomas J., Joan MCCORD a Francois POULIN. 1999. When interventions harm: Peer groups and problem behavior. *American Psychologist* [online]. **54**(9): 755 - 764 [cit. 2015-05-08]. ISSN 0003066X. Dostupné také z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=bc7cb899-000c-47c2-b632-3f512f966fa8%40sessionmgr198&hid=111&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLGNvb2tpZSx1aWQmbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkcylsaXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#db=edselc&AN=edselc.2-52.0-0033194566>

DISHION, Thomas J. a Kenneth A. DODGE. 2005. Peer Contagion in Interventions for Children and Adolescents: Moving Towards an Understanding of the Ecology and Dynamics of Change. *Journal of Abnormal Child Psychology* [online]. **33**(3): 395-400 [cit. 2015-05-08]. DOI: 10.1007/s10802-005-3579-z. ISSN 0091-0627. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10802-005-3579-z>

Kriminalita a delikvence. 2008. Sociální práce [online]. [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/kriminalita-a-delikvence/>

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 9788073678258.

MOFFITT, Terrie E. 1993. Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review* [online]. 100(4): 674-701 [cit. 2015-05-10]. DOI: 10.1037/0033-295X.100.4.674. ISSN 0033-295x. Dostupné z: <http://doi.apa.org/getdoi.cfm?doi=10.1037/0033-295X.100.4.674>

NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, 2006, 64 s. ISBN 80-86761-45-2.

Statistiky. Policie ČR [online]. Policie ČR, © 2014 [cit. 9. 5 .2014]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.